

Izet Pehlić

EVROPSKI SISTEM PRIJENOSA BODOVA – NAŠA SKORIJA REALNOST

Abstract

U radu je obrađen Evropski sistem prijenosa bodova. U procesu formiranja evropskog prostora visokog obrazovanja došlo se do zaključka da je potrebno da se uvede jedinstvena mjera opterećenja studenata koja se koristi za definiranje potrebnog rada u savladavanju jednog predmeta, jedne godine studija i cijelog studijskog programa.

Pored osnovnih pojmova i karakteristika ECTS-a, rad nudi odgovore na pitanja: Kako kursevima dodjeljivati ECTS bodove? Kojim kursevima bi trebalo dodijeliti ECTS bodove? Da li ECTS bodovi određuju nivo ili težinu kursa? Da li su ECTS bodovi u direktnoj vezi sa časovima nastave? Koja je razlika između dodjele bodova kursevima i dodjele bodova studentima? Šta raditi u slučaju da gostujući student ne može da izađe na ispit? Kako se ECTS bodovi prenose? Kako koristiti ECTS skalu ocenjivanja?...

Ključni pojmovi: ECTS, bodovi, opterećenje studenta, formular za prijavljivanje studenta, ugovor o studiranju, prijepis ocjena, informacioni paket, dodatak diplomi, priznavanje diploma

Uvod

Evropska zajednica kroz Bolonjski proces promovira međuuniverzitetsku saradnju kao moćno sredstvo za unapređenje kvaliteta obrazovanja, a mobilnost studenata i nastavnog osoblja predstavlja dominantan elemenat te međuuniverzitetske saradnje. Program Erasmus jasno pokazuje da studiranje u inozemstvu može biti naročito važno iskustvo, i to ne samo u smislu upoznavanja drugih zemalja, ideja, jezika i kultura, već i kao važan elemenat u ostvarivanju akademske i profesionalne karijere.

Priznavanje studiranja i diploma jeste preduvjet za kreiranje otvorenog evropskog obrazovnog prostora u kojem se studenti i profesori mogu kretati bez prepreka. Upravo iz ovih razloga razvio se Evropski sistem prijenosa bodova. To je u početku bio pilot-projekat 144 evropska univerziteta u okviru programa *Erasmus*, u cilju unapređenja priznavanja u inozemstvu diploma i dijelova studija okončanih u matičnoj zemlji. Ubrzo, *ECTS* je prestao da bude samo pilot-projekat, te je i uključivanjem većeg broja evropskih univerziteta dobio mnogo širu evropsku dimenziju. Univerziteti u Bosni i Hercegovini su bili izolirani od evropskih tokova u oblasti visokog obrazovanja, a danas se suočavaju sa izazovima koji im se nameću u prestruktuiranju čitavog sistema visokog obrazovanja u skladu sa evropskim tendencijama i izazovima koje im nudi moguće skoro uključivanje u programe kao što je *Erasmus*.¹ Korisne informacije mogu se naći na adresi: <http://europa.eu.int/comm/education/higher.html>.

Definiranje osnovnih pojmova

European Credit Transfer System, ECTS – evropski sistem prijenosa bodova/kredita osmišljen je kao jedinstven sistem koji omogućava lakšu prepoznatljivost i poređenje različitih obrazovnih programa na univerzitetima i drugim visokoobrazovnim institucijama u zemljama Evrope. Sistem je utemeljen na bodovima koji izražavaju opterećenje studenta u

¹ Evropska komisija je pokrenula novi program u području visokog obrazovanja pod nazivom «Erasmus Mundus» koji započinje 2004. kao pilot program. Osnovni cilj je promoviranje evropskog visokog obrazovanja i poticanje uspješne međunarodne saradnje s «trećim zemljama» (tj. zemljama koje nisu članice EU). Program se provodi stvaranjem centara izvrsnosti na visokim školama u zemljama Europske unije kroz zajedničke postdiplomske studije kojima se dodjeljuje certifikat «Erasmus Mundus Master Course», a finansira ih Evropska komisija. Certifikat «Erasmus Mundus Master Course» odobravat će se na osnovu prijedloga projekata u kojima sudjeluju najmanje tri univerziteta iz tri različite zemlje članice EU, a studenti će razdoblja studija provoditi na barem dva univerziteta. Međunarodna saradnja se ostvaruje kroz stipendije za studente i profesore iz «trećih zemalja» za postdiplomski studij s certifikatom «Erasmus Mundus». Stipendije se, također, dodjeljuju studentima i profesorima iz EU koji su uključeni u postdiplomski studij Erasmus Mundus, za razdoblje studija odnosno istraživanje u «trećim zemljama». Pored toga, svrha programa je da u zemljama članicama EU podupre reformu sistema visokog obrazovanja u skladu s Bolonjskim procesom.

savlađivanju određenog programa studija (60 bodova za akademsku godinu, 30 za semestar, 20 za trimestar). Primjena sistema *ECTS-a* u univerzitetškoj praksi doprinosi pokretljivosti studenata u evropskom prostoru visokog obrazovanja, uz mogućnost prijenosa i akumulacije bodova stečenih u različitim institucijama, pa time predstavlja i osnov kvalitetne međuuniverzitetske saradnje i studenata i nastavnika.

Credits - bodovi/krediti su ključni elemenat *ECTS-a*. Bodovi/krediti se dodjeljuju pojedinim kursevima/modulima/predmetima, kao i drugim oblicima savladavanja predviđenog programa studiranja (seminari, projekti, ispiti, rad na terenu, disertacije...). Oni predstavljaju kvantitativno mjerilo ukupno uloženog rada studenta u savlađivanju predviđenog gradiva i dodjeljuju se studentu nakon uspješnog okončanja određenog programa.

Student workload - opterećenje studenta u savlađivanju određenog programa/predmeta/kursa predstavlja relativno mjerilo ukupnog rada studenta koji podrazumijeva vrijeme provedeno na nastavi (predavanja, vežbe, seminari, konsultacije), kao i vrijeme provedeno u pripremi za nastavu, učenju, radu na projektima i u izradi seminarskih i drugih radova, praksi i dr. Opterećenje se iskazuje putem brojčane vrijednosti (broj bodova) u odnosu na ukupno opterećenje tokom akademske godine (60 bodova).

Student Application Form - formular za prijavljivanje studenta za studije na drugoj visokoškolskoj instituciji je dokument *ECTS-a* koji obuhvata osnovne podatke o studentu i matičnoj instituciji. Prijava se popunjava uz konsultacije sa *ECTS* koordinatorom matične institucije i uz nju se prilaže prijedlog ugovora o studiranju i prijepis ocjena.

Learning Agreement - ugovor o studiranju na nematičnoj visokoobrazovnoj instituciji je dokument koji definira program studiranja za svakog studenta, a potpisuju ga student, matična institucija i institucija-domaćin. Ovim ugovorom se obezbjeđuje priznavanje realiziranog programa na instituciji domaćinu od strane matične institucije. Sačinjava se kao preliminarni dokument i može se mijenjati tokom boravka studenta uz saglasnost svih potpisnika.

Transcript of Records - prijepis ocjena je dokument koji instituciji domaćinu pruža detaljne podatke o prethodno realiziranom obrazovnom programu na matičnoj instituciji

(iskazanom i putem *ECTS* bodova za svaki položen predmet/kurs) i postignutim rezultatima u njegovom savladavanju za studenta koji podnosi prijavu. Uspjeh studenta iskazuje se kako na bazi važećeg domaćeg sistema ocjenjivanja, tako i primjenom opće skale *ECTS* ocena.

Information Package - informacioni paket/informator o studijama predstavlja vodič kroz program i pravila studija na određenoj visokoškolskoj instituciji, koji daje kompletnu informaciju o obrazovnim profilima, predmetima/kursevima (obaveznim i izbornim) i sistemu studiranja. On obavezno mora da sadrži opis sadržaja predmeta, predviđenog opterećenja za njihovo savlađivanje (izraženo *ECTS* bodovima) i detalje o sistemu polaganja ispita i načinu ocjenjivanja. Istovremeno, ovaj vodič zainteresiranim studentima i akademskom osoblju treba da pruži informacije o samoj instituciji, uvjetima života (smještaj, osiguranje, medicinska zaštita) i ostalim aktivnostima na određenom univerzitetu, fakultetu i njegovim odsjecima.

Diploma Supplement - dodatak diplomi je dokument koji se prilaže diplomi ili drugom dokumentu o završenom određenom stepenu studija (certifikat, akademski stepen), s ciljem da pruži detaljniji uvid u nivo, prirodu, sadržaj studija, sistem i pravila studiranja na određenoj visokoškolskoj instituciji. Ovaj dokument sačinjava nacionalna visokoobrazovna institucija koja izdaje i diplomu, u skladu sa općim modelom ovog dokumenta koji je usvojen na evropskom nivou.

Recognition of Diplomas/Qualification - priznavanje diploma/kvalifikacija je postupak priznavanja određene kvalifikacije stečene u drugom obrazovnom sistemu, uz procjenu i utvrđivanje ekvivalenta diplome/akadenskog zvanja/kvalifikacije u odnosu na domaći sistem i važeću domaću nomenklaturu.

Osnovne karakteristike *ECTS-a*

ECTS je, prije svega, efikasan instrument za kreiranje transparentnosti programa koje nude visokoobrazovne institucije i diploma koje izdaju. *ECTS* gradi mostove među institucijama i time širi mogućnost izbora za studente. Sistem olakšava institucijama priznavanje rezultata studenata u savladavanju određenog programa studija putem upotrebe općeprihvaćenih mjera - bodova/kredita i ocjena - i obezbjeđuje jedinstven pristup

u tumačenju nacionalnih sistema visokog obrazovanja širom Evrope.

ECTS se zasniva na tri osnovna elementa:

1. na informacijama o visokoobrazovnoj instituciji koje daju uvid u nastavne programe i druge opće uvjete života i rada studenata potencijalnim partnerskim institucijama i zainteresiranim studentima;
2. na informacijama o studijskom programu koji je student pohađao i njegovom uspjehu u savladavanju programa;
3. na međusobnom ugovoru između partnerske institucije i studenta, čime se obezbjeđuje priznavanje programa studija koje je student uspješno okončao u određenoj instituciji.

Upotreba *ECTS* bodova omogućava procjenu ukupnog opterećenja studenta prilikom savladavanja nekog dijela studijskog programa, ali ne i toga kako je student savladao to gradivo. Ocjene, izražene paralelno primjenom lokalnog načina ocjenjivanja i kao *ECTS* ocjene (prema dogovorenoj jedinstvenoj skali *ECTS-a*) predstavljaju mjerilo postignutog uspjeha.

Šta su *ECTS* bodovi?

ECTS bodovi su brojčana vrednost (između 1 i 60) koja se dodjeljuje predmetima/kursevima da bi se opisao koeficijent opterećenja studenta prilikom savladavanja predviđenog gradiva. Oni oslikavaju količinu rada koju svaki predmet/kurs zahtijeva u odnosu na ukupnu količinu rada koja je potrebna da se završi cijela godina studija u određenoj instituciji, tj. predavanja, praktičan rad, seminari, konsultacije, rad na terenu, samostalno učenje – u biblioteci ili kod kuće – i ispite ili druge aktivnosti procjenjivanja postignutog uspjeha. Dakle, *ECTS* bodovi predstavljaju cjelokupan rad studenta, a ne samo vrijeme provedeno u nastavi.

Kako kursevima dodjeljivati *ECTS* bodove?

Prilikom izračunavanja broja bodova za određen predmet/kurs, treba uzeti u obzir dva polazišta i standarda:

1. jedna akademska godina nosi 60 bodova, jedan semestar 30, a trimestar 20 bodova;

2. student prilikom studiranja radi (učestvuje na nastavi i konsultacijama, priprema se za nastavu, uči, priprema seminarske radove, projekte i sl.), kao i svaki drugi radnik, ne više od 8 sati dnevno 5 dana nedjeljno, tj. ukupno 40 sati nedjeljno.

Kvantitativna procjena opterećenja studenta u savlađivanju određenog studijskog programa predstavlja jedan od najvećih izazova u primjeni sistema bodova, posebno ako se ovaj sistem primjenjuje u smislu akumulacije bodova tokom studija. Iako još uvijek ne postoji generalna saglasnost o kriterijima ove procjene, sljedeći primjeri mogu da posluže u orijentacionoj procjeni i početnom sagledavanju moguće raspodjele bodova u okviru određenog nastavnog programa.

Na većini evropskih univerziteta semestar (nastava + ispitni rokovi + praznici) traje 22,5 nedjelja, dok je obično svega 12 nedjelja nastava.

Ako to imamo u vidu, tada ukupan broj radnih sati studenta u semestru iznosi $22,5 \times 40 = 900$ sati. Broj bodova koji pripada jednom kursu u trajanju od jednog semestra (X) je direktno srazmjeran broju sati (Y) koje student provede na nastavi tog kursa, pripremajući se za nju, pišući referate, seminarske radove i sl. Na taj način može se postaviti proporcija:

$$X : 30 \text{ bodova} = Y : 900 \text{ sati}$$

Primjer: Ako se jedan kurs sastoji od 2 sata predavanja i 2 sata laboratorijskih vježbi nedjeljno, a institucija uz konsultaciju studenata ocijeni da je za jedan sat predavanja prosječnom studentu potreban još jedan sat učenja, a za jedan sat laboratorijskih vježbi 2 sata za pripremu i učenje nakon toga, onda do broja Y dolazimo na sledeći način:

2 sata nastave predavanja x 12 nastavnih nedjelja =	24 sata rada
2 sata nastave vježbi x 12 nastavnih nedjelja =	24 sata rada
2 sata učenja za predavanja x 12 nastavnih nedjelja =	24 sata rada
4 (2x2) sata pripreme za vježbe i učenja x 12 nastavnih nedjelja =	48 sati rada
ukupno:	Y = 120 sati rada

Kada se primijeni prethodno navedena proporcija, dobija se vrijednost od 4 boda za ovaj kurs.

Kvantitativna procjena potrebnog individualnog rada studenta za uspješan završetak određenog programa je

nesumnjivo najteži dio u primjeni ove procedure. Ona zavisi od naučne discipline i složenosti predviđenog programa. Pri tome, treba imati u vidu vrijeme potrebno za sakupljanje i odabiranje materijala u vezi sa temom i predmetom, za čitanje materijala, pripremu pismenog i usmenog dijela ispita, pisanje seminarskog (ili završnog) rada, nezavisni rad u laboratoriji. U procjenama je korisno primijeniti i globalna pravila o vremenu potrebnom za savlađivanje pisanog teksta:

- student prve godine može da pročita 4-5 strana u jednom satu, ukoliko pisan tekst nije previše kondenziran i/ili složen; ova procjena se odnosi na pripremu usmenog ili pismenog ispita, seminarskih i drugih radova;
- za studente viših godina studija broj strana po satu je 6-7;
- za pisanje jednog teksta (seminarski, završni rad itd.) potrebno je vrijeme koliko i za savlađivanje 50 strana teksta (monografije, naučni radovi, članci).

Proračun opterećenja studenta može se svesti i na školsku godinu studija. Ako se prihvati prosjek od 40 radnih nedjelja tokom jedne školske godine i opterećenje od 40 sati nedjeljno, tada se dobije ukupno 1600 radnih sati rada studenta tokom jedne školske godine. S obzirom da jedna školska godina nosi 60 bodova, proizilazi da jedan bod odgovara približno 27 radnih sati.

Student može da izabere kurseve u jednom semestru, uz konsultaciju sa koordinatorom matične institucije koji je zadužen za rad sa studentima, tako da se u načelu uklopi u 30 bodova po semestru. Uzimanje više ili manje kurseva, pa time i bodova, dozvoljeno je jedino uz odobrenje koordinatora na njegovoj instituciji.

Korištenje decimala u bodovanju (naprimjer, 1,82 boda) trebalo bi izbjeći ili barem ograničiti na polovinu boda. Iako korištenje decimala u bodovanju može biti matematički tačno, to može da stvori probleme, jer većina institucija ne smatra da je potrebna takva preciznost u dodjeljivanju bodova.

U modularnim programima u kojima svi kursevi nose istu težinu, ili tamo gdje postoji sistem bodovanja koji se zasniva na radu studenta, potrebno je izvršiti konverziju. Naprimjer, norveški sistem je modularan i zasniva se na bodovima, sa 20 bodova po godini studija. Da bi se norveški bodovi prebacili u

ECTS potrebno je samo pomnožiti njihovu vrijednost sa 3 i dobija se ekvivalentna vrijednost u *ECTS* bodovima.

Za ostale sisteme bodovanja koji se temelje samo na vremenu provedenom u nastavi konverzija u *ECTS* moguća je pod uvjetom da se uračunaju i ostali spomenuti aspekti rada studenta.

Ponekad se susreće nejednaka raspodjela koeficijenta opterećenja među semestrima u okviru jedne godine studija, no ovo ne bi trebalo da predstavlja veći problem ukoliko godina ukupno nosi 60 bodova. Ukoliko je takva situacija, napomena u informatoru spriječit će iznenađenja za studente koji sastavljaju program studiranja u inozemstvu koji uključuje kurseve sa različitih godina studija.

Opća filozofija *ECTS* je omogućavanje fleksibilnosti, i to se dosljedno primjenjuje i u slučaju dodjeljivanja bodova. Na institucijama ostaje da pokažu dosljednost u dodjeljivanju bodova sličnim programima studija.

Prema dosadašnjoj praksi, raspodjela *ECTS* bodova se može vršiti na dva načina: 1) polazeći od opterećenja studenta na određenom predmetu/kursu (odozdo na gore); 2) prema ukupnom opterećenju studenta za završetak čitavog programa (odozgo na dolje). Prema prvom načinu raspodjele bodova, središnje mjesto zauzima konkretan predmet/kurs kome se dodjeljuju bodovi, nezavisno od ostalih kurseva u okviru programa. U tome je i najveći nedostatak ovog metoda raspodjele bodova - nejasno je kakav je položaj određenog predmeta/kursa u odnosu na druge, kao i na opći plan studija. Često se događa da predmetni nastavnik precijeni ili potcijeni svoj predmet, što direktno utiče na procjenu potrebnog rada studenta. Praksa je pokazala da je drugi metod daleko bolji, iako možda na prvi pogled kompliciraniji. Polazna osnova ovog pristupa je cjelokupan nastavni program određenih studija, pri čemu se *krajnji rezultat nastavnog procesa* definira na tri nivoa:

- na nivou cjelokupnog programa na osnovu kojeg student dobija zvanje;
- na nivou svake godine studija u okviru tog programa;
- na nivou svakog predmeta/kursa/modula.

Pod pojmom *krajnji rezultat nastavnog procesa* podrazumijeva se stečeno znanje, analitičke vještine, praktične vještine itd. U sljedećem koraku se vrši procjena koliko je vremena potrebno da bi se postigao svaki od navedenih krajnjih

rezultata nastavnog procesa. Proračun se zasniva na pretpostavci šta jedan *prosječan student* može da uradi za određeno vrijeme. U slučaju da se ovaj proračun ne poklapa sa raspoloživim vremenom, neophodno je naćiniti kompromis između nivoa znanja i vještina prema predvićenim krajnjim rezultatima nastavnog procesa, s jedne strane, i raspoloživog vremena, s druge strane. To znaći da će se najverovatnije morati prilagoditi krajnji rezultat nastavnog procesa i realnije procijeniti ukupno trajanje studija za prosjećnog studenta. Ukoliko se ovaj proces izvede na pravi naćin znat će se koliko je vremena dovoljno za svaki predmet/kurs/modul i koliki broj bodova se tim jedinicama dodjeljuje.

Modularizacija nastave

U nekim obrazovnim sistemima programi studija podijeljeni su na cjeline - module. Cilj modularizacije nastave je bolje profiliranje nastavnih sadržaja i njihovo povezivanje usmjereno ka postavljenim ciljevima ukupnog nastavnog programa. U široj tematskoj oblasti bitnoj za određenu završnu kvalifikaciju, moduli obuhvataju blokove nastave i drugih aktivnosti studenata (praktićna nastava, terenski rad, rad na projektima, seminarski radovi) usmjerenih ka sticanju specifićnih znanja i vještina. Postoji više nivoa modularizacije nastave, pri ćemu je modul uvijek jedan zatvoreni dio neke cjeline (predmeta, grupe predmeta ili cijelog obrazovnog profila). Naćini modularizacije nastave veoma su razlićiti i ne mogu se dati opće preporuke. U nekim slućajevima modularizacija podrazumijeva grupiranje manjih nastavnih cjelina iz određene oblasti, a u drugim podjelu velikih blokova nastave na manje celine, pri ćemu je jedan od ciljeva i postizanje ravnomjernije raspodjele opterećenja studenata tokom studija. Moduli mogu biti obavezni i izborni, poželjno je da nose priblićno isti broj *ECTS* bodova, a njihovim kombiniranjem moće se obezbijediti raznovrsnost izlaznih profila.

Kojim kursevima bi trebalo dodijeliti ECTS bodove?

ECTS bodove trebalo bi dodijeliti svim kursevima - obaveznim i izbornim. Bodove treba dodijeliti i radu na projektima (naućnim i strućnim), radovima, disertacijama i

praktičnom radu, ukoliko su ove aktivnosti sastavni dio programa, kako na osnovnim tako i na postdiplomskim studijama.

Da li ECTS bodovi određuju nivo ili težinu kursa?

Ne. Nivo kursa ne može biti određen *ECTS* bodovima. Kurs koji je napredniji ili na višem nivou ne mora da nosi više *ECTS* bodova od kursa nižeg nivoa. U sistemu *ECTS* nivo kursa opisan je u informacionom paketu institucije. Tu su navedeni ciljevi kursa, nivo znanja koji je preduvjet za pohađanje kursa, metodi predavanja i učenja koji se koriste, način ocjenjivanja i opis sadržaja kursa. Ovi elementi se po potrebi dopunjuju u kontaktima među profesorima. Sve ovo pomaže studentu i koordinatoru matične institucije da procijeni podesnost određenog kursa za prijenos i nivo na kojem će biti priznat u programu u matičnoj instituciji.

Da li su ECTS bodovi u direktnoj vezi sa časovima nastave?

U najjednostavnijem slučaju da, ali treba ponovo naglasiti da se *ECTS* bodovi ne zasnivaju samo na časovima nastave (predavanja, seminari, vježbe, konsultacije), već na kompletnom radu koji ta nastava inicira. Kada se kurs od godinu dana u instituciji sastoji samo iz tradicionalnih predavanja, konsultacija i ispita, veoma je vjerovatno da je obim nastave u direktnoj vezi sa radom studenta, pa i sa *ECTS* bodovima kursa. Priroda ovog odnosa može da se mijenja kako se kurs razvija; ovo će biti očigledno ako uzastopne godine kursa imaju različit zbir sati nastave, a pri tome bi svaka godina trebalo da ima zbir od 60 bodova. Susjedne institucije koje podučavaju studente različitih sposobnosti mogu da izaberu različite strategije podučavanja. Jedna institucija, naprimjer, može da organizira kurs od 5 bodova u 24 sata predavanja, 6 sati konsultacija, 30 sati pripreme za nastavu i 60 sati učenja prije ispita, dok druga institucija može isti kurs da organizira u 24 sata predavanja, 36 sati konsultacija, 60 sati pripreme za nastavu i 30 sati učenja. Obje institucije postižu uporedive rezultate sa istim koeficijentom opterećenja i dodjeljuju isti broj *ECTS* bodova, iako su im rasporedi časova nastave veoma različiti.

Različiti tipovi nastave (predavanja, eksperimentalni rad, vježbe, terenski rad) podrazumijevaju različit rad i angažman

studenta, pa time i njihov tretman u izračunavanju ukupnog opterećenja mora biti različit. Naprimjer, jedan sat rada u laboratoriji mogao bi se vrednovati kao četvrt ili pola sata predavanja, u zavisnosti od prakse institucije. Kada je rad na projektu većim dijelom samostalan, treba poći od procjene koje je vrijeme u toku godine potrebno da se uz puno radno vrijeme projekat završi, to jest treba razmišljati u "nedjeljama", a ne u "satima".

Da li se izbornim kursevima dodjeljuju bodovi?

Kao što je rečeno, izbornim kursevima se moraju dodijeliti bodovi na isti način kao i obaveznim kursevima. Ono što je izborni kurs u jednoj instituciji može biti obavezan u drugoj. U nekim institucijama izborni kursevi nisu dio redovnog programa studija, već mogu da budu dodatna aktivnost. Ovakvim kursevima se dodjeljuju bodovi kao da su dijelovi redovnog programa.

Problem procjene formalne dužine studija

U nekim sistemima visokog obrazovanja prosječno vrijeme koje je studentima potrebno da završe studije duže je od propisanog vremena trajanja studija. *ECTS* bodove uvijek treba dodjeljivati propisanoj dužini studija, a ne prosječnom vremenu koje je lokalnim studentima potrebno da bi te studije završili.

Ovo može da stvori probleme gostujućim studentima, jer će za program studija koji nosi 60 bodova možda morati da ulože više rada od prosječnog lokalnog studenta.

U nekim institucijama, studentima je dozvoljeno da ispite podijele u više ispitnih rokova ili da ih odlože dok ne budu sigurni da će ih uspješno položiti. Gostujući studenti obično ne mogu da koriste ove pogodnosti, budući da svoje obaveze moraju da ispune na vrijeme, kako bi mogli da nastave školovanje u matičnoj instituciji u sljedećem semestru ili godini. U informatoru bi trebalo jasno naznačiti ovakve situacije, u kojima bi gostujući student mogao biti u nepovoljnijem položaju u odnosu na lokalne studente, što bi moglo da mu oteža postizanje uspjeha i dobijanje bodova. Tako bi student i koordinator mogli da sačine realan program koji gostujućeg studenta neće dovesti u nepovoljan položaj na ispitima.

Koja je razlika između dodjele bodova kursevima i dodjele bodova studentima?

ECTS bodovi namijenjeni su kursevima, ali student dobija bodove samo ako uspješno završi kurs, prema važećim kriterijima na instituciji gdje kurs pohađa. Drugim riječima, studenti ne dobijaju *ECTS* bodove samo za pohađanje nastave ili zbog boravka u inozemstvu ili na drugoj domaćoj instituciji. Oni moraju položiti ispite prema propisima institucije domaćina i time ispuniti ciljeve kursa koje propisuje program institucije.

Proces procjene uspješnosti studenta na pojedinim predmetima može da ima različite oblike: završne ili parcijalne, pismene i/ili usmene ispite, ocjene pismenih radova ili projekata u toku kursa, testove za provjeru znanja tokom nastave, prezentacije na seminarima i dr.; ovakve informacije trebalo bi da se nalaze u informacionom paketu institucije.

Šta raditi u slučaju da gostujući student ne može da izađe na ispit?

Neki programi sastoje se iz kurseva koji traju duže od jedne školske godine, uz različite prateće aktivnosti (seminarski radovi, kolokviji i sl.) čije uspješno okončanje predstavlja uvjet za izlazak na ispit. Takav sistem može uzrokovati probleme gostujućim studentima koji su proveli jedan semestar ili godinu na instituciji domaćina. Oni bi samo mogli da učestvuju u nastavi tog kursa, ali ne i da dobiju ocjenu i *prateće ECTS* bodove.

Institucije u ovoj poziciji, ako žele da koriste *ECTS*, mogu da prilagode svoje programe gostujućem studentu. U slučaju da zadrže *status quo*, preporučuje se prilagođavanje u smislu dodjeljivanja *ECTS* bodova različitim dijelovima kursa i organiziranju ispitivanja za pojedine dijelove kursa.

Dugoročno rješenje ovog problema je da institucije koje uvode *ECTS* prilagode koncept nastave tako što bi višesemestralne kurseve podijelili na više jednosemestralnih kurseva.

Problem različitog sadržaja i obima ispita na matičnoj instituciji i instituciji domaćinu

Kao što je rečeno, puno priznavanje podrazumijeva ne samo to da period studiranja na drugoj instituciji zamjenjuje

uporedan period studiranja na matičnoj instituciji, već i to da ispiti položeni na drugoj instituciji zamjenjuju ispite na matičnoj. Iskustvo programa *Erasmus* i *ECTS-a* pokazuje da je većina institucija u mogućnosti da garantira svojim studentima potpuno priznavanje. Ponekad, matični ispiti pokrivaju širi opseg predmeta i ne mogu biti formalno zamijenjeni. U tim slučajevima matična institucija mora studentu da pruži garanciju da će ispiti položeni u instituciji domaćinu biti uzeti u obzir na najbolji mogući način, npr. izuzimanjem odgovarajućeg dijela gradiva pri polaganju završnog ispita na matičnoj instituciji.

Kako se ECTS bodovi prenose?

Matična institucija i institucija domaćin pripremaju i razmjenjuju prijepise ocjena i drugih podataka za svakog studenta koji odlazi da studira na nematičnoj instituciji u zemlji ili inozemstvu i pri tome koristi *ECTS prije i poslije* perioda studiranja na nematičnoj instituciji.

Student ima pravo da dobije prijepis ocjena za svoje potrebe. Matična institucija priznaje broj bodova koje su njeni studenti stekli na partnerskoj instituciji u zemlji ili inozemstvu, tako da bodovi za položen predmet/kurs zamjenjuju bodove predviđene od strane matične institucije. Ugovor o učenju studentu unaprijed daje garanciju da će bodovi za odobren program studija biti preneseni.

Šta se dešava u slučaju neuspjeha na ispitu?

Dodjeljivanje bodova je odgovornost institucije domaćina i studenti se ponekad vrte kući sa nešto manje bodova nego što su očekivali. Ako institucija domaćin nudi svojim studentima drugu šansu prilikom procjenjivanja znanja, gostujući student bi trebalo da iskoristi tu mogućnost. Kada to nije moguće, pitanje daljnjeg napredovanja studenta ostaje na matičnoj instituciji, u skladu sa njenim pravilima. Uvijek postoji mogućnost da student u sljedećem semestru nadoknadi broj bodova nekim drugim kursom, kako bi mu konačan zbir bodova na kraju studija bio maksimalan.

U slučaju ozbiljnog neuspjeha student bi trebalo da ponovi period studiranja u matičnoj instituciji, produžavajući svoje studije. Bodove iz kurseva u kojima je student bio uspješan svakako bi trebalo prenijeti.

Na adresi <http://europa.eu.int/com/education/socrates/ectsfea.html> mogu se naći i druge korisne informacije o otvorenim pitanjima i dilemama na koje nailaze univerziteti Evrope pri uvođenju sistema ECTS.

ECTS skala ocjenjivanja

ECTS predstavlja podlogu za priznavanje studija u inozemstvu upravo zato što nudi jedinstvenu osnovu “mjerjenja” i poređenja uspjeha studenata. *ECTS* skala ocjenjivanja razvijena je kao način jedinstvenog prikaza postignutog uspjeha studenata, čime se u dobroj mjeri prevazilaze izrazite razlike u sistemima ocjenjivanja u evropskim zemljama. Iskustvo u dosadašnjoj primjeni *ECTS-a* ukazuje da je upravo adekvatan sistem prijenosa ocjena jedan od ključnih problema studenata koji učestvuju u razmjeni.

ECTS skala ocjenjivanja sačinjena je sa ciljem da pomogne institucijama u adekvatnoj procjeni i prijenosu ocjena dobijenih u nekoj drugoj instituciji i u drugom sistemu ocenjivanja. Svaka visokoobrazovna institucija sama odlučuje o načinu “prevođenja” svojih ocjena na ECTS skalu, koristeći opća uputstva koja će biti prikazana. Pri tome treba naglasiti da *ECTS* ocjena ne zamjenjuje lokalnu ocjenu, s obzirom na to da se rezultati postignuti na ispitima iskazuju na oba načina.

Evropska “pomoćna skala” ocjenjivanja

Iz mnogih diskusija vođenih tokom razvoja ECTS sistema zaključeno je da bi se prijenos ocjena mogao uspješno sprovesti uz primjenu “pomoćne skale” koja bi bila razumljiva u svim evropskim zemljama. Koncept “pomoćne skale” utemeljen je na sljedećim postavkama:

- skala je dovoljno definirana kako bi je sve institucije mogle koristiti za utvrđivanje ekvivalentne *ECTS* ocjene za svoje predmete/kurseve;
- *ECTS* ocjena daje dodatne podatke uz ocjenu institucije, ali je ne zamjenjuje;
- *ECTS* skalu ocjenjivanja razumiju druge institucije, koje zatim mogu da daju odgovarajuću ocjenu na sopstvenoj skali svim studentima sa *ECTS* ocjenama.

Drugim riječima, ova “pomoćna skala” povećava transparentnost sistema ocjenjivanja, ali istovremeno ne

predstavlja smetnju niti eliminira daljnju primjenu skala ocjenjivanja prisutnih u praksi različitih zemalja.

ECTS skala ocjenjivanja/ECTS grading scale

ECTS Grade <i>ECTS ocjena</i>	% of successful students normally achieving the grade % studenata koji polože ispit sa određenom ocjenom	Definition Definicija
A	10	<i>EXCELLENT – outstanding performance with only minor errors</i> ODLIČAN – izuzetan uspjeh sa neznatnim greškama
B	25	<i>VERY GOOD – above the average standard but with some errors</i> VRLO DOBAR – iznad prosjeka, ali sa ponekim greškama
C	30	<i>GOOD – generally sound work with a number of notable errors</i> DOBAR – općenito dobar rad, ali sa dosta grešaka
D	25	<i>SATISFACTORY – fair but with significant shortcomings</i> ZADOVOLJAVAJUĆI – solidan, ali sa značajnim nedostacima
E	10	<i>SUFFICIENT - performance meets the minimum criteria</i> DOVOLJAN - zadovoljava minimalne kriterije
FX	–	<i>FAIL - some more work required before the credit can be awarded</i> NEDOVOLJAN - potreban dodatni rad za uspješno okončanje
F	–	<i>FAIL - considerable further work is required</i> NEDOVOLJAN - potrebno znatno više rada

U razvoju modela jedinstvene *ECTS* skale ocjenjivanja razmatrane su varijante zasnovane na strogo numeričkim vrijednostima, kao i one pretežno kvalitativnog karaktera, utemeljene na interpretaciji ključnih riječi kao što su “dovoljan”, “dobar”, “odličan”... Međutim, nijedan pristup sam po sebi nije davao zadovoljavajuće rezultate, pa je *ECTS* skala ocjenjivanja zasnovana na kombinaciji ključnih riječi i numeričkih vrijednosti.

Opredjeljenje za određen broj nivoa na *ECTS* skali uvijek predstavlja kompromis. Manji broj nivoa ocjenjivanja na skali daje premalo podataka za rangiranje postignutog uspjeha, dok veći broj podrazumijeva preciznost koja u praksi ne postoji. Prateće definicije, posebno za pet prolaznih ocjena, dodatno olakšavaju razumijevanje i primjenu ove skale.

Ako se student po svom uspjehu nalazi među prvih 10% u generaciji, njegov uspjeh se prema ovoj skali označava kao odličan, sa *ECTS* ocjenom A. Mnogo pažnje posvećeno je definiranju granice od 10%. Manji procenat bi bio suviše restriktivan, a veći bi umanjio značaj vrhunske ocjene za izuzetne rezultate. Slični argumenti mogu se postaviti i za ostale nivoe ocjenjivanja na *ECTS* skali, sa raspodjelom 10-25-30-25-10 koja je iskustveno odabrana.

ECTS skala olakšava prijenos ocjena datih prema lokalnim skalama ocjenjivanja, ali ih ne zamjenjuje.

Kako koristiti *ECTS* skalu ocjenjivanja?

Nije moguće definirati jedinstven odnos među skalama ocjenjivanja koje se primjenjuju u zemljama Evrope. U većini zemalja postoji opći sistem ocjenjivanja koji se primjenjuje u svim visokoškolskim institucijama, ali sa ipak mogućim razlikama u njenoj intepretaciji. Definicija donjeg praga prolaznosti može da varira među institucijama, a i korištenje cijele skale ocjena znatno varira od institucije do institucije, od godine do godine i od predmeta do predmeta.

Zbog toga je jedna od osnovnih pretpostavki adekvatne primjene *ECTS* skale ocjenjivanja njena dovoljna definiranost i razumljivost, što treba da omogući institucijama da same donose odluke o njenoj primjeni.

Uklapanje ocjene institucije u *ECTS* skalu ocjenjivanja obavlja se na sljedeći način:

- Institucija mora da raspolaže podacima o raspodjeli ocjena koje daje svojim studentima.
- Da bi se dobila raspodjela 10-25-30-25-10, granice među ocjenama trebalo bi postaviti na ukupno 10%, 35%, 65%, i 90% od ukupnog broja studenata koji su položili ispit. Nekada nije moguće precizno povući granicu od 10% za najbolju ocenu A, pa se zbog toga uzima u obzir opisna

ocjena odličnosti. Skala je umnogome utemeljena na statistici, ali statistiku bi trebalo kombinirati sa opisnim pristupom koji ova skala paralelno sadrži. Naprimjer, prilikom dodjeljivanja *ECTS* ocjene A, britanska institucija koja najvišu ocjenu dodjeljuje za 8% svojih studenata može da odluči da prihvati definiciju "odličnosti" predviđenu na *ECTS* skali, a italijanska institucija koja najvišu ocjenu dodjeljuje za 14% svojih studenata će vjerovatno morati da pravi razliku među svojim odličnim studentima. S druge strane, najviša ocjena se u španskim institucijama dodjeljuje za manje od 5% studenata, i zbog toga je suviše restriktivna u odnosu na definiciju odličnosti predviđenu *ECTS* skalom.

- Kada kurs pohađa vrlo mali broj studenata, stroga podjela po obrascu 10-25-30-25-10 nije moguća. Međutim, iskustvo je pokazalo da tada postoje dva moguća rješenja:
 - a) ocjene na nekoliko kurseva sličnog nivoa mogu biti uključene u jednu raspodjelu;
 - b) formiranje raspodele za period od pet godina pokazuje ujednačenije rezultate.
- *ECTS* ocene od A do E povlače za sobom dodjeljivanje bodova, dok se uz ocjene FX i F bodovi ne dodjeljuju. Međutim, razlika između ocjena FX i F može da utiče na određivanje budućeg programa studija manje uspješnih studenata. One institucije koje ne prave razliku među nivoima neprolaznosti koriste samo ocjenu F.

Može se zaključiti da postoji širok prostor za primjenu *ECTS* skale ocjenjivanja koji ostavlja značajnu slobodu obrazovnim institucijama. Ova fleksibilnost je razumljiva s obzirom na razlike u sistemima ocjenjivanja.

Umjesto zaključka

Opći zaključak, koji se može izvesti na osnovu analize koju je *Evropska asocijacija univerziteta (EUA)* sproveda u 30 evropskih zemalja, je da velika većina zemalja primjenjuje *ECTS* sistem, bilo kao jedini važeći sistem bodova, ili je u toku usvajanje ovakve regulative, ili kao sistem u mobilnosti studenata. U većini zemalja koje su ranije primjenjivale vlastiti sistem

bodova sada se paralelno primjenjuje i evropski *ECTS* sistem, sa trendom da ovaj sistem postane i nacionalni sistem bodovanja. Promjene strukture studija u smislu prihvatanja dvostepenih programa studija, preporučenih Bolonjskom deklaracijom, po pravilu su praćene prihvatanjem *ECTS* sistema. Uvođenje *ECTS* sistema je u nekim zemljama zakonski regulirano, dok je u drugim to prihvaćena praksa bez posebne zakonske regulative.

Promjena i harmonizacija programa studija u skladu sa osnovnim opredjeljenjima Bolonjskog procesa je u Evropi u toku i ovi procesi su usko povezani sa primjenom filozofije sistema *ECTS*. Pri tome su još uvek prisutne dileme u pogledu primjene dvostepenog principa nastave kao i u pogledu definiranja općih principa i usklađivanja programa na nivou pojedinih struka. Povezivanje i umrežavanje na nivou struke, koje je intenzivno u Evropi, od velike je pomoći u nalaženju rješenja koja bi imala jedinstvenu osnovu, ali sa dovoljnom fleksibilnošću koja poštuje autonomiju samih institucija u formuliranju studijskih programa.

Na osnovu analize primjene *ECTS* sistema na nivou Evrope mogu se izvući sljedeće opće konstatacije:

Postoji još uvek izražena raznovrsnost trajanja i strukture studija u evropskim zemljama, ali sa preovlađujućim trendom o prihvatanju 300 *ECTS* kredita kao općeg mjerila ukupnog programa na nivou magistarskih studija (*Master degree*). U praksi još postoje izvjesna odstupanja u smislu nešto kraćih i nešto dužih programa.

U nekim evropskim zemljama još postoje primjeri veoma dugih osnovnih, dodiplomskih studije od 5-6 godina, što nije u skladu sa međunarodnom definicijom "dodiplomskih" i "poslijediplomskih" studija. Može se smatrati da je sopstveni interes ovih zemalja da restrukturiraju ovakve programe i usklade nazive sa međunarodno prihvaćenom nomenklaturom.

U zemljama u kojima paralelno postoje dugi (270-300 bodova) i kratki (60-120 bodova) programi magistarskih studija (skoro polovina evropskih država) uglavnom se ne pravi razlika u njihovom akademskom vrednovanju. Smatra se da dodatak diplomi, kao već općeprihvaćeni prateći dokument u *ECTS* sistemu, u velikoj mjeri olakšava suštinsko vrednovanje programa studija i time

priznavanje odgovarajućih diploma i akademskih stepena.

Općeprihvaćen uvjet za upis magistarskih studija je prethodni završetak osnovnih studija na univerzitetskom nivou. Međutim, u porastu je broj zemalja koje dozvoljavaju prihvatanje i ekvivalentnih, često manje formalnih kvalifikacija prethodno stečenih u institucijama profesionalnog višeg obrazovanja.

Oblast medicine i srodnih nauka zahtijeva nešto drugačiju šemu u odnosu na druge oblasti visokog obrazovanja. Postoje primjeri (Danska) uvođenja dvostepenog programa studija i u oblasti medicine, pri čemu je zadržan ukupan broj 360 *ECTS* bodova, sa 180 na nivou magistarskih studija.

Više informacija na:

<http://europa.eu.int/comm/education/socrates/ectsfea.html>

<http://europa.eu.int/comm/education/socrates/ectswww>

<http://europa.eu.int/comm/education/recognition/diploma.html>

www.fsk.dk

www.minedu.fi/jalkaisut/Hep2001/

www.vpepth.gr

www.nqai.ie

www.minur.it/normative1.htm

www.apa.lv/socrates/erasmus/ects

www.vsnu.nl

<http://socrates.um.edu.mt/index.html>

<http://socrates.um.edu.mt/erasmus.html>

www.relint.deusto.es/rel/ingles/ects/001_ects.asp

<http://www.crus.ch/franz/lehre/bologna/index.htm>

ECTS – OUR NEAR FUTURE

Summary

This work treats European Credit Transfer System (ECTS). During the establishment of European higher education space it was concluded that it is necessary to form standards of students lading used as reference parameter for acceptance knowledge within one course, one academic year and entire curriculum.

Besides basic notions and characteristics of the ECTS, this work answers the following questions: How to grant courses with ECTS points? Which courses grant with ECTS points? Do ECTS points denote level of the course? Are ECTS points directly related to number of classes? What is the difference between granting the courses and granting students? What to do if visiting student has no right to pass the exam? How to transfer ECTS points? How to use ECTS scale?

Key words: European Credit Transfer System, Credits, Student workload, Student Application Form, Learning Agreement, Transcript of Records, Information Package, Diploma Supplement, Recognition of Diplonias/Qualification